

A trianoni határokról nem levéltári források alapján

– Trianon keserű „humora”–

Decemberben lassan végetér az összetartozás évének nevezett 2020-as esztendő, amely felkavarta, vagy éppenséggel lecsillapította a kerek évfordulóhoz kötődő indulatokat. A témához kapcsolódó írások széles palettáját nem áll szándékomban értékelni, csupán egy kis cikkel bővíteném. Az írás címe az is lehetne: ***A Föld forog, az államhatárok pedig az évszázadok folyamán ide-oda csúszkálnak rajta.***

Ha a régmúltba nézünk, a „magyar haza” határait – tudtommal – először a „névtelen jegyző”, Anonymus írta le a Gesta Hungarorumban, körülrajzolva azt a területet, amelyen Árpád fejedelem vezérletével teremtett magának végleges hazát a honfoglaló magyarság. (számos történész a Gestát nem tekinti hiteles forrásnak).

Az ezt követő évszázadokban a geopolitikai helyzet függvényében Hungaria területe hol növekedett, hol csökkent, de az 1920. június 4-i csonkítás máig fájó pontunk. Nem csak a területek elvesztése fájhat az anyaországon kívül és belül, hanem a nemzetállam határain kívül rekedt magyarság sorsa is, azoké, akik áldozatául estek az állami szintre emelt nacionalizmusnak, s elvesztve kulturális és önrendelkezési jogait, másodrendű polgárokká váltak saját szülőföldjükön.

Mint közismert mindezt hosszú évtizedekig titokzatos hallgatás övezte. Mára a fiatalok talán tudják azt Trianonról, hogy a békeparanccsal elvettek Magyarországtól olyan magyar lakta területet, mint Erdély, az északkeleti és az északnyugati felvidéket, Bácskát és Bánátot, de azt már nem, hogy nyugaton a Lajta hegység és a Lajta folyó volt a határ, itt is laktak magyarok.

Az idősebbek ennél sokkal tájékozottabbak, egy részük szülei, nagyszülei visszaemlékezéseiből arról is tudnak, hogy sokszor az ott lakók számára milyen ésszerűtlenül jött létre a határvonal– hol gazdasági érdekekből, hol rosszindulatból, hol a „határhúzókat” tájékozatlansága okán. Nem egy esetben a frissen létrejött határvonal, szántóföldön, réten, erdőn keresztül, sok helyen, udvarokon és kerteken át, patakokat és folyókat átvágva jelölték ki ezeket azzal a rosszul palástolt szándékkal, hogy a főbb közlekedési útvonalak ne kerüljenek megszakítás nélkül Magyarországhoz. Sokszor keletkeztek olyan vicclapba illő helyzetek, amelyeken akkor dühöngeni vagy sírni lehetett azoknak, akikre ez ténylegesen vonatkozott.

A következőkben nem szándékozom leírni a határkitűzés technikáját, anyagi vonzatait, hanem csak olyan példákat hoznék fel, amelyek esetében az egyén, vagy egy közösség legalapvetőbb létezési formáját tette tönkre az akkor újonnan meghúzott határ.

Nézzünk egy pár kirívó esetet, az amerikai KATOLIKUS MAGYAROK VASÁRNAPJA című folyóirat 1985. július 23-i számából.

„–Magyaróvár alatt, a volt Albrecht főhercegi uradalomban fekszik Albertkáz-mérpuszta. A munkásházak egyikénél egy szabadon álló sütőkemencét találunk. Amikor itt kenyeret sütnék, az asszony magyar területen tartja a sütőlapátot, a kenyér azonban, miután bedugta a kemencébe, osztrák területen sül meg.

–Felsőrönökön a plébánia udvarát vágja át a határ. Az udvar közepén volt a plébánosnak egy járgánya, amelyet ló hajtott, de amikor a ló a hajtórúddal körüljárt, a fele utat osztrák területen kellett megtennie.

–Rábafüzes egyik házánál, a határ elválasztja a kútat a háztól.

–Gólánál a trianoni határt úgy jelölték ki, hogy a községet elválasztották a vasútállomástól. Elszakították színmagyar népét a Muraközzele. A Mura magyar területen is folyik, s a Dráva hol magyar, hol jugoszláv területen. A Dráváról Besemend felé szökik a határ, majd a dél-baranyai földeket keresztül-kasul szeli, Mohács alatt átugrik a Dunán. Dél-Baranya elszakításával Árpád-kori településeket romboltak szét. A mohácsi országúton eperfasor a határ.

–Udvar községnél a házak előtt vonul a trianoni vonal. Virágzó uradalmi gazdálkodást tettek tönkre. A jugoszláv határon felakasztotta magát egy ember. A fa jugoszláv területen állt, de a halott magyar területre lógott, és eltemetése nagy procedúrát vont maga után.

–A magyar-jugoszláv és a román határ Kiszombornál találkozik. Itt áll a hármashatárkő. A jugoszláv terület csak úgy éri el ezt a szégyenoszlopot, hogy a magyar és román terület közé 15 kilométer hosszú félméteres földszáv ékelődik. Ha ezen a sávon átállítunk egy tehenet, akkor az a magyar területen legel, jugoszláv területen fejk, és román területre hullatja trágyáját.”

Kisebb határkiigazításokra lehetőség volt, főleg mezőgazdasági területek esetében.

Arad megye nyugati határán érdekes dolgok történtek.

Iratos történetének jó ismerőjétől, Sarusi Mihálytól, a „Lönni vagy nem lönni” című könyvéből idéznék: (...) *Trianon elvett Csanád vármegyéből négy községet (245 négyzetkilométert 23.326 lakossal); e falvak: Kisiratos, Nagylak, Sajtény, Tornyá. (...) Kisiratost a trianoni urak – „állítólag” – Csonka-Magyarországnak ítélték, ám a gazdák földje Kürtössel Nagy-Romániába esett volna, mire föl gazduramék átkérték a községet a bukaresti király birodalmába. (...)*

(...) Justh János intézte el, hogy Torna Romániába kerüljön. Az új országhatár a csanádi-aradi megyehatárt váltotta volna föl Tornyanál is, így a zömmel magyar lakosságú falu Magyarországon maradt volna. (...)

Hiába volt a falvak földműveseinek kérelme, a döntést nem másították meg, a kéréseket nem merték népszavazásra bocsátani.

Abban az esetben, ha a földbirtokos optáns volt (az „optáns” kifejezés azokra a magyar származású, vagy magukat magyarnak valló lakosokra vonatkozott, akik a trianoni szerződés után nem fogadták el a román állampolgárságot, és elköltöztek az országból), akkor az illető állam, a területén maradt földekért jóvátételt kellett fizessen. Az optánsok kárpótlása egy külön írás lehetne, hiszen a magánszemélyek, az egyházak mai visszaigénylési pereinek „elbukása” szorosan összefügg az úgymond „régén teljesített” jóvátételekkel.

Végül idéznék Lloyd George emlékiratából: *„Trianonban egyáltalán nem arról volt szó, hogy megtudják kinek volt igaza, hanem arról, hogy kinek érdeke, hogy igazat adjanak neki. Az egész dokumentáció, melyet szövetségeseink a békétárgyalások alatt rendelkezésünkre bocsátottak, csaló és hazug volt. Mi is hamis alapokon határoztunk.”*

A wilsoni elvek elbuktak, az agresszív nemzetállami megnyilvánulások győztek, a nemzetiségek sokadik rangú állampolgárokká váltak. Itt lenne az ideje alkalmazni Ocham ollóját nem csak a határokra, hanem a nemzetállamokban dúló nacionalizmusra is.

Abban bízom, hogy előbb vagy utóbb valóban érvényes lesz a mondás:
Csak az államnak van határa, a nemzetnek nincs.

Piroska István

Azt írta az újság; 2020. december